

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО РОБОТИ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Монографія

Київ – 2025

УДК 373.2

І66

Рецензенти:

Гнізділова О. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Зданевич Л. В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Маріупольського державного університету
Міністерства освіти і науки України
(протокол № 7 від 26.02.2025 р.)*

ISBN

І66 Інноваційно-технологічні засади підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти : монографія [Електронне видання] / [авт.кол. : Ю.О. Демидова, К.Л. Крутій, С.І. Макаренко, О.А. Поповська, О.О. Фунтікова, О.І. Чекан, В.Ф. Яйленко], за заг. ред. Демидової Ю.О.; за наук. ред. К.Л. Крутій, О.А. Фунтікової. – Київ: Маріупольський державний університет, 2025. 307 с.

У монографії «Інноваційно-технологічні засади підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти» висвітлено особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти в контексті викликів сьогодення.

Матеріали монографії адресовано викладачам і студентам закладів вищої освіти, викладачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, керівникам і педагогічним працівникам освітніх закладів, а також усім, хто цікавиться питаннями професійної підготовки педагогічних кадрів для роботи в закладах дошкільної освіти.

УДК 373.2

**© Ю. Демидова, К. Крутій, С. Макаренко,
О. Поповська, О. Фунтікова, О. Чекан,
В. Яйленко, 2025
© МДУ, 2025**

ISBN

1.2. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Світлана МАКАРЕНКО,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри дошкільної освіти
Маріупольського державного університету (м.Київ)*

Анотація: Розкрито актуальність і сучасні проблеми дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами, теоретичні засади інклюзивного освітнього середовища закладів дошкільної освіти та організаційно-методичного супроводу такого середовища з боку керівництва. Схарактеризовано роль та вимоги до керівника щодо здійснення такого супроводу в дошкільному закладі. Висвітлено систему підготовки фахівців до організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти – на другому (магістерському) рівні вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта. Інклюзія».

Ключові слова: інклюзія, організаційно-методичний супровід, інклюзивне освітнє середовище, заклад дошкільної освіти, магістр з дошкільної освіти, освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта. Інклюзія».

Abstract: The relevance and modern issues of preschool education for children with special educational needs, the theoretical foundations of the inclusive educational environment of preschool educational institutions, and the organizational and methodological support of such an environment by the management are disclosed. The role and requirements for the head in the implementation of such support in a kindergarten are characterized. The system of training specialists for the organizational and methodological support of the inclusive educational environment of a kindergarten is highlighted – at the second (master's) level of higher education in the

---

specialty 012 «Preschool Education» under the educational and professional program «Preschool Education. Inclusion».

Key words: inclusion, organizational and methodological support, inclusive educational environment, kindergarten, master in, educational and professional program «Preschool Education. Inclusion».

Актуальність підготовки фахівців до організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти

Інклюзивний підхід в освіті – глобальна тенденція, що веде до значних перетворень як в освітній системі та освітньому середовищі, так і у взаєминах між учасниками освітнього процесу. Інклюзивний підхід у дошкільних закладах є важливим кроком на шляху створення більш інклюзивного та справедливого освітнього середовища, де кожна дитина має можливість розвиватися нарівні з іншими, незалежно від її індивідуальних потреб та особливостей.

Законом України «Про дошкільну освіту» (ст. 8) гарантується право на здобуття дошкільної освіти та створюються умови для його реалізації з урахуванням індивідуальних особливостей, особливих освітніх та інших потреб і можливостей кожної дитини, у тому числі – зумовлених фізичними, психічними, інтелектуальними та/або сенсорними порушеннями, розладами поведінки [12].

Одним із способів долучення дітей з особливими освітніми потребами до освітнього простору, відповідно до Закону України «Про освіту» (п.12 ст.1), є інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [13]. Інклюзивне навчання надає кожній дитині з особливими освітніми потребами змогу навчатися разом з усіма в системі масової освіти (а не окремо, в системі спеціальної освіти), використовуючи адаптовані до її індивідуальних потреб навчальні програми.

Питання інклюзії не є новим, його досліджували науковці В. Бондар, Л. Вавіна, М. Ворон, Л. Даниленко, М. Деркач, Н. Дятленко, В. Засенко, Ю. Кавун, А. Колупаєва, Г. Кукуруза, Ю. Найда, Л. Петушкова, Ю. Рибачук, Т. Сак, Є. Синьова, Н. Софій, О. Таранченко, З. Удич та інші.

Дослідниками зазначено, що важливим елементом реалізації інклюзивного підходу є створення в закладах освіти комплексу спеціальних умов, спрямованих на забезпечення усебічного розвитку та розкриття власного потенціалу кожної дитини. Зазначене передбачає створення безбар'єрного архітектурного середовища, доступ до спеціального обладнання й матеріалів, розробку адаптованих освітніх програм, а також розвиток інклюзивної культури розуміння та прийняття різноманітності серед дітей і суспільства в цілому.

Відповідно, за визначенням З. Удич, інклюзивний заклад – це заклад освіти, який забезпечує інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує та модифікує освітні програми та плани, простір, методи та форми навчання; використовує наявні в громаді ресурси; залучає батьків; співпрацює з фахівцями для надання додаткових послуг; відповідно до різних освітніх потреб дітей створює позитивний психологічний клімат в освітньому середовищі [12].

Проте практика функціонування інклюзивних закладів дошкільної освіти свідчить про низку недоліків, що не сприяють вдосконаленню системи інклюзивного навчання дітей дошкільного віку.

Зокрема, попри наявність інклюзивного освітнього середовища в сучасних дошкільних закладах, його організація має багато недоліків. Це стосується як архітектурної доступності та матеріального забезпечення, так і розробки індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами. М. Lebona зазначає, що дошкільні заклади повинні працювати над створенням сприятливого соціального освітнього середовища, що сприяє не лише навчанню, а й ефективній соціальній адаптації дітей з особливими освітніми потребами, їхній інтеграції до колективів нормотипових дітей дошкільного віку [23].

Реалізація принципу індивідуального підходу вимагає врахування унікальних особливостей кожної дитини та створення умов для її успіху, що забезпечується територіально доцільним розміщенням осередків у групах та достатністю матеріалів у них для прояву інтересів, вияву індивідуальності вихованців конкретної групи у повсякденній діяльності.

Відчувається недостатність методологічної підтримки вихователів та асистентів вихователів закладів дошкільної освіти щодо реалізації педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами – дослідження Т. Марі та С. Бейлі відзначають потребу у створенні відповідної методичної бази для них [24]. Не завжди налагоджено співпрацю між працівниками та адміністраціями дошкільних закладів із фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів та центрів професійного розвитку педагогічних працівників щодо системи консультативної допомоги, підвищення кваліфікації та надання консалтингових послуг із питань методичного супроводу реалізації інклюзивного навчання дітей дошкільного віку.

Т. Козлова та Ю. Полежаєв [22] вказують на важливість якісної професійної підготовки кваліфікованих педагогів (у тому числі, вихователів закладів дошкільної освіти), які володіють діагностикою та розуміють дітей з особливими освітніми потребами, уміють реалізовувати індивідуальний підхід до їхнього розвитку, навчання і виховання. Проте авторами зазначається недостатність досліджень ефективних методів підготовки майбутніх вихователів до роботи в інклюзивних дошкільних групах та формування їхніх компетентностей у цьому контексті.

Не завжди скоординованим є підхід до реалізації інклюзивного навчання між усіма учасниками освітнього процесу закладу дошкільної освіти: вихователями, асистентами вихователів, командою психолого-педагогічного супроводу, адміністрацією, батьками та іншими фахівцями. Однією з причин зазначеного М. Буйняк, С. Миронова, Н. Плахотнюк визначають недостатню готовність директорів забезпечувати організаційний супровід інклюзивного

освітнього середовища закладів дошкільної освіти, причина чого полягає в недостатній професійній підготовці до цього процесу [8]. При цьому Х. Тюркмен зазначає, що лише спільна відповідальність та партнерство є важливими елементами створення успішної інклюзивної педагогічної практики [25].

Відповідно, можемо констатувати протиріччя між необхідністю організації злагодженої, грамотної співпраці всіх учасників інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти – і недостатньою готовністю їхніх керівників (директорів, вихователів-методистів) здійснювати ефективний організаційно-методичний супровід цих процесів в освітньому інклюзивному середовищі дошкільних закладів.

Дослідження щодо ролі керівника в інклюзивному закладі освіти поступово почали з'являтися в науковому просторі України (М. Буйняк, С. Миронова, М. Чайковська, Н. Плахотнюк, З. Удич та інші), проте питанням організаційно-методичному супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти уваги приділено недостатньо. Не достатньо розробленим є і питання підготовки до цього фахівців у закладах вищої освіти. З огляду на зазначене організоване наше дослідження з теми «Підготовка фахівців до здійснення організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти».

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка системи підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта. Інклюзія» до організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти.

Дослідження сприятиме розробці, апробації, узагальненню системи роботи й ефективних підходів щодо підготовки магістрантів до створення інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти та здійснення організаційно-методичного супроводу його діяльності. Це дозволить підвищити якість підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності

«Дошкільна освіта» за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта. Інклюзія».

Дефініції дослідження

Огляд педагогічної та психологічної літератури виявляє численні підходи до визначення терміну «інклюзивне освітнє середовище» та різноманітні бачення стратегії його формування, що досліджували Є. Гончарова, Е. Деніелс, Н. Дятленко, В. Засенко, А. Колупаєва, О. Кукушкіна, М. Малофєєв, Ю. Найда, О. Нікольська, С. Сейфер, Т. Скрипник, Н. Софій, К. Стаффорд, Н. Шматко, О. Шпек та інші.

Н. Родіна трактує інклюзивне освітнє середовище як кероване інклюзивними принципами освітнє середовище, здатне вдосконалюватися й забезпечувати якісну психолого-педагогічну підтримку і задоволення індивідуальних потреб кожної людини (авт. – дитини) з особливими освітніми потребами на засадах відкритості та професійної співпраці [6, с. 75].

Головними характеристиками інклюзивного освітнього середовища всі дослідники одностайно визначають безпеку (фізичну і психологічну) та готовність пристосовуватися до індивідуальних потреб різних категорій дітей – змінюючи структурно-функціональну, змістовну та технологічну модель освітньої системи закладу, реалізуючи індивідуальний підхід та гуманні стосунки з кожною дитиною [7].

Принципами організації такого середовища є одночасно загальнодидактичні та принципи інклюзивного навчання [3]:

- цінність кожної особистості не залежить від її здібностей і досягнень;
- кожна особистість має право на освіту та вибір форми навчання;
- особливості кожної людини, дитини – це не перепони, а стимул до навчання, каталізатор її всебічного розвитку;

- єдність освітнього простору на засадах консолідації парадигм і технологій спеціальної та загальноосвітньої підтримки кожної особистості, індивідуального і диференційованого підходів;
- варіативність освітньо-розвивального середовища;
- добровільність взаємодії та співпраці всіх учасників освітнього процесу;
- активність усіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу.

Основними компонентами інклюзивного освітнього середовища дослідники називають безбар'єрне фізичне і психічне середовище [5, с. 317], соціальне та структурне (освітнє) середовище [18, с. 9].

Організувати таке інклюзивне освітнє середовище закладу дошкільної освіти та забезпечити його ефективне функціонування, спрямоване на повноцінний фізичний, психічний, соціальний розвиток та освіту дітей з особливими освітніми потребами, покликаний керівник закладу. Для цього необхідно забезпечити наявність [5, с. 317]:

- нормативно-правового, фінансового та програмно-методичного забезпечення освітнього процесу;
- організаційних, кадрових та культурно-інформаційних ресурсів освітнього закладу, його науково-дослідницького і духовно-морального потенціалу;
- моніторингово-консультативного і корекційно-розвивального компонентів інклюзивного освітнього середовища.

Однією з найбільш ефективних технологій для реалізації зазначеного є організаційно-методичний супровід інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти. Згідно тлумачного словника, «супроводжувати» – означає «йти поруч» із будь-ким у ролі супутника або проводячого. Серед видів супроводу за змістом розрізняють діагностичний, інформаційний, навчальний, методичний, науковий, а також консультаційний, експертний, організаційний, мережевий та сервісний супровід [9].

Організаційний супровід охоплює заходи з планування та координації освітнього процесу, розробки розкладів, забезпечення матеріально-технічної

бази, а також організацію взаємодії між педагогами, адміністрацією та батьками. Методичний супровід розглядається дослідниками як комплекс методичної роботи, що передбачає розробку освітніх програм, методичних рекомендацій, створення умов для професійного розвитку педагогів, проведення семінарів та тренінгів, а також надання методичної підтримки у впровадженні інноваційних технологій та методик.

Оскільки в системі управлінської діяльності керівника закладу дошкільної освіти зазначені види супроводу інтегруються за змістом, то розглядаються як організаційно-методичний супровід. Сферою наших наукових інтересів є організаційно-методичний супровід функціонування інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти – як комплекс організаційних та методичних заходів зі створення та підтримки функціонування, розвитку інклюзивного освітнього середовища закладу щодо забезпечення сприятливих умов для розвитку, навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, їхнього всебічного розвитку та максимального розкриття потенціалу.

Отже, провідна роль у здійсненні організаційно-методичного супроводу функціонування інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти належить керівництву закладу – директору та вихователю-методисту.

Роль керівника закладу дошкільної освіти у здійсненні організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища

Професійним стандартом «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» [15] визначено загальні та професійні компетентності щодо створення та здійснення організаційно-методичного супроводу функціонування інклюзивного освітнього середовища закладу.

Загальні компетентності керівника (директора) закладу дошкільної освіти [15]

Умовне позначення	Загальна компетентність
ЗК.01	Здатність діяти відповідально та свідомо; реалізовувати свої права

	як члена суспільства і громадянина держави, усвідомлювати свої обов'язки і відповідальність перед суспільством/громадою за результати професійної діяльності, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (<i>громадянська компетентність</i>)
ЗК.02	Здатність до ефективної комунікації і міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (<i>соціальна компетентність</i>)
ЗК.03	Здатність до усвідомлення, цінування й поваги багатоманітності та мультикультурності у суспільстві, творчого самовираження (<i>культурна компетентність</i>)
ЗК.06	Здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності (<i>етична компетентність</i>)

**Опис трудових функцій
(трудові функції; професійні компетентності (за трудовою дією або групою
трудових дій); знання, уміння та навички)
керівника (директора) закладу дошкільної освіти [15]**

№/п	Трудові функції	Професійні компетентності	Знання	Уміння та навички
А	Організація здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища	А2 Проектувальна		
		А2.1 Здатність до проектування та аналізу ефективності організації освітнього простору	А2.1.31 Принцип універсального дизайну та розумного пристосування	А2.1.У1 Аналізувати ефективність проектування та організації освітнього простору з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування

			A2.1.33 Вимоги до розвивального та інклюзивного освітнього простору	A2.1.У3 Проектувати освітній простір закладу дошкільної освіти з урахуванням вікових особливостей, психічного розвитку та потреб здобувачів освіти
Б	Управління закладом дошкільної освіти	Б2 Організаційно-методична		
		Б2.2 Здатність створювати умови для ефективного функціонування команди психолого- педагогічного супроводу	Б2.2.31 Нормативні та організаційні zasadi функціонування команди психолого- педагогічного супроводу	Б2.2.У1 Створювати умови для ефективної взаємодії колективу закладу та команди психолого- педагогічного супроводу з метою забезпечення потреб здобувача освіти

Зокрема, Професійним стандартом визначено загальні компетентності керівника (директора) закладу дошкільної освіти щодо створення та здійснення організаційно-методичного супроводу функціонування інклюзивного освітнього середовища керованого закладу: громадянську (ЗК.01), соціальну (ЗК.02), культурну (ЗК.03), етичну (ЗК.06); професійні компетентності: здатність до проектування та аналізу ефективності організації освітнього простору закладу

дошкільної освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування (А2.1); здатність створювати умови для ефективного функціонування команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (Б2.2).

Водночас керівник закладу дошкільної освіти має володіти компетентностями вихователя закладу дошкільної освіти з питань інклюзії – для забезпечення допомоги та методичного супроводу професійного зростання кожного вихователя, а також для стратегування розвитку керованого закладу з питань інклюзії. Зазначені компетентності визначено Професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти».

**Опис трудових функцій
(трудові функції; професійні компетентності; знання, уміння та навички)
вихователя закладу дошкільної освіти [14]**

№/п	Трудові функції	Професійні компетентності	Знання	Уміння та навички
А	Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу	А2 Організаційна		
		А2.4 Здатність забезпечувати здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами (ОПП)	А2.4.31 Нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання	А2.4.У1 Дотримуватись нормативно-правових вимог щодо організації інклюзивного навчання під час професійної діяльності
			А2.4.32 Основи психофізичного розвитку дітей з ООП та способи виявлення індивідуальних потреб в освітньому процесі	А2.4.У2 Виявляти наявність особливих освітніх потреб у здобувачів освіти
А2.4.33 Технології	А2.4.У3 Обирати та			

			індивідуального та диференційованого навчання	застосовувати ефективні форми, методи, засоби та способи організації навчання дітей з ООП
			A2.4.34 Соціалізація здобувачів освіти з ООП під час освітнього процесу	A2.4.У4 Організовувати соціальні відносини в дитячому колективі на засадах недискримінації та залучати дітей до спільних видів діяльності
			A2.4.35 Види адаптацій і модифікацій освітнього процесу, зумовлених ООП дітей	A2.4.У5 Здійснювати адаптацію і модифікацію освітнього процесу відповідно до потреб та можливостей дітей з ООП
Б	Участь створенні, підтримці розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища	У та	Б2 Проєктувальна	
			Б2.1 Здатність організовувати та проєктувати освітні осередки за принципами універсального дизайну та розумного пристосування	Б2.1.31 Принципи універсального дизайну та розумного пристосування в організації освітнього середовища закладу дошкільної
				Б2.1.У1 Організовувати групове приміщення з урахуванням інтересів та потреб здобувачів освіти

			освіти	
			Б2.1.32 Особливості та принципи організації та зонування освітнього простору у закладі дошкільної освіти	Б2.1.У2 Проектувати мобільні і динамічні, розвивальні освітні осередки за принципами універсального дизайну та розумного пристосування з урахуванням санітарно-гігієнічних вимог та конкретних освітніх завдань
В	Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу	В1 Психо-емоційна		
		В1.1 Здатність до самоконтролю, саморегуляції та толерантної взаємодії	В1.1.33 Толерантність та її сутнісні характеристики	В1.1.У3 Усвідомлювати та конструктивно реагувати на прояви емоцій, толерантно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу
		В2 Педагогічне партнерство		
		В2.3 Здатність до командної взаємодії	В2.3.32 Принципи, завдання та функції, порядок організації команди психолого-	В2.3.У2 Реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти спільно з

			педагогічного супроводи дитини з особливими освітніми потребами	командою психолого-педагогічного супроводу
		В3 Морально-етична		
		В3.1 Здатність враховувати культурні, релігійні, соціальні та мовні особливості родини під час освітнього процесу та здійснювати його незалежно від власних поглядів, стереотипів, упереджень	В3.1.32 Полікультурність суспільства, відмінності між людьми	В3.1.У2 Формувати толерантне ставлення в учасників освітнього процесу до інакшості та організувати освітній процес з її урахуванням

Відповідно, окрім суто управлінських компетентностей керівника закладу дошкільної освіти (щодо створення та здійснення організаційно-методичного супроводу функціонування інклюзивного освітнього середовища керованого закладу), він має володіти такими професійними компетентностями, як: здатність забезпечувати здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами (А2.4); здатність організувати та проектувати освітні осередки за принципами універсального дизайну та розумного пристосування (Б2.1); здатність до самоконтролю, саморегуляції та толерантної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу (В1.1); здатність до командної взаємодії – у тому числі, у складі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (В2.3); здатність враховувати різноманітні особливості

родини під час освітнього процесу та здійснювати його незалежно від власних поглядів, стереотипів, упереджень (ВЗ.1).

Ураховуючи зазначене, З. Удич визначає основні функції керівника щодо створення та супроводу функціонування інклюзивного освітнього середовища закладу освіти [20]:

- іміджеву (створення позитивного уявлення про заклад освіти; реалізація політики відкритості та доступності);
- мотиваційну (стимулювання педагогів до самоосвіти, організованого навчання та роботи в умовах інклюзії);
- організаційну (створення умов для проведення освітнього процесу та виховних заходів; залучення до мультидисциплінарної команди інших фахівців і батьків),
- аналітичну (проведення внутрішнього аудиту та його аналіз на предмет доступності, якості освітнього процесу, ефективного використання ресурсів),
- управлінську (спрямування зусиль на досягнення поставленої мети щодо реалізації інклюзивної освіти),
- превентивну (попередження негативних проявів у педагогічному та дитячому колективах закладу щодо осіб з інвалідністю, особливими освітніми потребами),
- тимбілдінгову (teambuilding) (формування ефективної мультидисциплінарної команди фахівців щодо супроводу дітей з особливими освітніми потребами; виявлення і реалізація особистісного потенціалу фахівців команди; формування здатності швидко приймати командні рішення в критичних та нестандартних ситуаціях),
- рекреаційну (забезпечення умовами якісного дозвілля, відпочинку, психофізичного відновлення),
- комунікативну (налагодження комунікації між усіма суб'єктами освітнього процесу закладу; застосування різних засобів комунікації; здійснення зв'язку з громадськістю, координація роботи з батьками);

- захисну (захист законних прав та інтересів вихованців, у тому числі – з числа соціально вразливих груп (дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, зі статусом інвалідності) та інші.

Відтак, З. Удич визначає інклюзивну компетентність керівника освітнього закладу – як інтегровану здатність, сформовану на основі інклюзивних цінностей керівника, прихильному ставленні до інклюзії в освіті та суспільстві в цілому, позитивного досвіду організації інклюзивного освітнього середовища, готовності до інноваційної діяльності [20].

Підготовка майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до організації навчання дітей з особливими освітніми потребами

Інклюзивну компетентність керівників різних форм та типів дошкільної освіти слід формувати. До недавніх часів це відбувалося шляхом підвищення кваліфікації вже працюючих керівників. Проте нині зазначений аспект поступово починають реалізовувати і заклади вищої освіти – на кафедрах дошкільної освіти зі здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта», готуючи майбутніх організаторів дошкільної освіти.

Аналіз Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти свідчить про включення різних складників інклюзивної компетентності до загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей магістрів з дошкільної освіти [19].

Включення складників інклюзивної компетентності до загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей магістрів з дошкільної освіти [19]

Класифікація компетентностей	Знання	Уміння
1. Загальні компетентності		
КЗ-1. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо	Знати основні принципи державної політики України у сфері освіти і національно-	Вміти відстоювати власну громадянську позицію, застосовувати новітні освітні технології

	патріотичного виховання дітей та молоді, просвітницькі програми щодо популяризації національних традицій	в реалізації заходів національного спрямування з дітьми та молоддю. Створювати педагогічний соціум у закладах різних типів дошкільної освіти як модель демократичного суспільства; налагоджувати соціальну взаємодію з різними суб'єктами освітнього процесу
КЗ-2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)	Знати особливості та етапи творчого процесу, механізми реалізації інноваційних ідей в дошкільній освіті та забезпечення її якості	Вміння генерувати нові ідеї для роботи з дітьми різного віку (зокрема з особливими потребами), використовувати оригінальні рішення, передбачати їх ефективність і результативність
КЗ-3. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні	Розуміння суті, способів організації наукової діяльності, її значення в підвищенні якості й ефективності освіти	Володіння способами розробки освітніх проєктів та їх упровадження в практику роботи зі студентами й дітьми дошкільного віку
КЗ-4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	Розуміти зв'язки між розвитком, навчанням і вихованням дітей раннього і дошкільного віку та інтерпретувати їх у процесі практичної підготовки	Уміти обігрувати педагогічні ситуації, спрямовані на формування й розвиток особистості дитини-дошкільника, аналізувати результати та проєктувати шляхи вдосконалення освітнього процесу в закладах дошкільної

		освіти
КЗ-5. Здатність працювати в команді	Знати та усвідомлювати необхідність роботи в команді для створення доброзичливої атмосфери та дружніх взаємовідносин в колективі закладу дошкільної освіти та в роботі з батьками	Володіти вмінням вибудовувати алгоритм ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу та планувати стратегію розвитку колективу
КЗ-6. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності	Знати і керуватися в професійній діяльності загальнолюдськими цінностями та міжнародними нормами з дотримання прав і свобод людини. Знати і розуміти аксіологію етнічних особливостей різних народів, представники яких проживають в Україні	Аналізувати та враховувати в професійній діяльності етнокультурне розмаїття сучасного українського суспільства та суб'єктів освітнього процесу. Оцінювати доцільність застосування надбань культури різних народів, представники яких проживають в Україні та регіоні, і впроваджувати їх у навчально-виховний процес закладів освіти
2. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності		
КС-1. Здатність організувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій	Знати сучасні концепції, програми, завдання, зміст, традиційні та інноваційні методи, форми, засоби, технології організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти; особливості та інструментарій психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу; методи діагностики та розвитку дітей дошкільного віку,	Реалізовувати завдання сучасних концепцій та програм дошкільної освіти, надавати допомогу вихователям щодо вибору методик діагностування досягнень у розвитку дітей з різних розділів програм навчання та виховання. Аналізувати й інтерпретувати отримані результати та розробляти індивідуальні програми

		види і зміст контролю за його перебігом	розвитку для дітей з особливими освітніми потребами
КС-2. Здатність здійснювати методичний супровід освітньої діяльності закладу дошкільної освіти	Знати традиційні та інноваційні технології методичного супроводу навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти. Знати сучасні методичні розробки та досягнення вітчизняних і зарубіжних педагогів у галузі дошкільної освіти	Уміти застосовувати в практичній діяльності здобутки сучасних науковців (вітчизняних і зарубіжних) та педагогів-практиків, спрямовуючи їх на особистісний розвиток кожної дитини дошкільного віку	
КС-3. Здатність до психолого-педагогічного керівництва особистісним розвитком дітей раннього і дошкільного віку, зокрема, дітей з особливими освітніми потребами	Знати вікові та психолого-педагогічні особливості розвитку дітей дошкільного віку та специфіку розвитку дітей з особливими потребами. Добирати відповідно особливостям розвитку кожної дитини необхідний методичний супровід	Володіти діагностувальними методиками щодо розвитку особистості дитини, уміти вчасно здійснювати корекцію її індивідуальної програми	
КС-5. Здатність створювати та впроваджувати в практику наукові розробки, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності та освітнього середовища в системі дошкільної, зокрема, інклюзивної освіти	Усвідомлювати важливість впровадження наукових розробок в навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти та розуміти власні можливості щодо їх використання в практичній діяльності	Уміти здійснювати відбір наукових розробок галузі дошкільної та інклюзивної освіти, та вміло адаптувати їх до рівня розвитку дітей в освітньо-виховному середовищі закладів різного типу	
КС-7. Здатність до організації співпраці закладу дошкільної освіти з різними соціальними інституціями, категоріями	Знати і розуміти соціально-психологічні підходи до взаємодії закладу дошкільної освіти з різними соціальними	Уміти поширювати і застосовувати у власній педагогічній діяльності досвід сімейного виховання; планувати	

фахівців до партнерства з батьками	інституціями. Знати форми партнерської роботи з батьками, індивідуальні, групові, масові технології соціально-педагогічного патронажу сімей, зміст та форми просвітницької роботи серед громадськості	роботу з проблемними сім'ями; організувати співпрацю з органами місцевого самоврядування, з науковими, соціальними, медичними та іншими установами та працівниками
КС-8. Здатність здійснювати нормативно-правове регулювання діяльності закладу дошкільної освіти, керуючись законодавчими документами та основами професійної етики	Знати законодавчу базу, нормативно-правові документи, що регламентують діяльність закладів дошкільної освіти. Розуміти принципи, завдання та зміст адміністративної, методичної, проєктної, освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти	Уміти планувати роботу закладу дошкільної освіти, опираючись на державні нормативно-правові документи; застосовувати різні форми управлінської діяльності, дотримуючись професійної етики

Отже, Стандартом вищої освіти України за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачено формування загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей щодо організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у різних формах і типах дошкільної освіти. Зокрема, передбачено загальні компетентності: здатність діяти соціально відповідально та свідомо, створювати педагогічний соціум у закладах різних типів дошкільної освіти – у тому числі, з інклюзією (КЗ-1); здатність генерувати нові ідеї – зокрема, для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (КЗ-2); здатність проводити дослідження на відповідному рівні – у тому числі, для підвищення якості та результативності інклюзивного навчання (КЗ-3); здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, зокрема, результатів інклюзивного навчання дітей – для проєктування шляхів його вдосконалення (КЗ-4); здатність працювати в команді – у тому числі, у команді

психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (КЗ-5); цінування та повага різноманітності на засадах загальнолюдських цінностей та міжнародних норм з дотримання прав і свобод людини – зокрема, з інклюзією (КВ-6).

Стандартом вищої освіти України за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти також передбачено спеціальні (фахові, предметні) компетентності: здатність організовувати освітній процес у закладах дошкільної освіти (у тому числі, з інклюзією) та надавати допомогу вихователям щодо вибору сучасних засобів, методів, прийомів, технологій та методик діагностування досягнень дітей, розробки індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами (КС-1); здатність здійснювати методичний супровід освітньої діяльності закладу дошкільної освіти – у тому числі, в інклюзивних групах (КС-2); здатність до психолого-педагогічного керівництва особистісним розвитком дітей, зокрема з особливими освітніми потребами (КС-3); здатність створювати та впроваджувати в практику наукові розробки щодо підвищення якості освітньої діяльності та освітнього середовища – у тому числі, в системі інклюзивної дошкільної освіти (КС-5); здатність до організації співпраці закладу дошкільної освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами (у контексті соціально-педагогічного патронажу сімей), медичними, науковими та іншими установами і працівниками (КС-7); володіння законодавчою базою та здатність здійснювати нормативно-правове регулювання діяльності закладу дошкільної освіти з питань інклюзії (КС-8).

Проте зазначеного не достатньо для керівництва закладом дошкільної освіти з інклюзією, адже певні теми та окремі питання потребують поглиблення. Має бути поглиблено і зміст інклюзивної компетентності керівників. Сформувати інклюзивну компетентність у майбутніх керівників закладів дошкільної освіти з інклюзією, на наш погляд, дозволить спеціально розроблена освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта. Інклюзія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта».

**Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта. Інклюзія»
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта»**

Підготовку до розробки й реалізації освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» на кафедрі дошкільної освіти Маріупольського державного університету було розпочато із запровадження науково-дослідної роботи з теми «Інноваційно-технологічні засади підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти» (Державний реєстраційний номер № 0120U102548).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в Маріупольському державному університеті.

Предмет – педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування складових підготовки фахівця за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» освітнього ступеня «Магістр» до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти у контексті нової філософії інклюзивної освіти.

Для реалізації дослідження було організовано діяльність «Лабораторії інклюзивної освіти дітей та підлітків кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету». Лабораторія забезпечила науково-методичний супровід впровадження інклюзивної освіти в регіоні; проведення наукових досліджень науково-педагогічними працівниками кафедри дошкільної освіти, виконання науково-дослідних робіт здобувачами вищої освіти, надання науково-методичних послуг, провадження інноваційної діяльності, а в результаті – забезпечення сприятливих умов для здійснення підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» до роботи в інклюзивному освітньому середовищі закладу дошкільної освіти.

У контексті зазначеної науково-дослідної роботи кафедри, з підготовки до розробки й запровадження освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» було проведено аудит її актуальності та перспективності. Щодо ринкового запиту на випускників програми – рівня затребуваності професії, яку здобудуть студенти, аудит показав таке. Роботодавцями для випускників-магістрів освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» є переважно державні органи управління освітою, що здійснюють працевлаштування випускників на педагогічні та керівні посади закладів дошкільної освіти відповідно до чинного законодавства, а також засновники приватних, корпоративних закладів, установ дошкільної освіти.

Пандемія та воєнний стан в Україні з 24 лютого 2022 року підсилили ступінь попиту на фахівців з дошкільної освіти – особливо в найбільш безпечних регіонах країни, де збільшилися черги в дошкільні заклади дітей із внутрішньо переміщених родин. Зберігається тенденція нестачі кадрів – особливо щодо обізнаних на менеджменті в галузі дошкільної освіти керівників та фахівців щодо освіти дітей з особливими освітніми потребами (керівників, педагогів, асистентів педагога). Про це свідчать наявні актуальні вакансії, у тому числі – й у приватних дошкільних закладах та комунальних установах.

Щодо очікувань роботодавців від майбутніх випускників освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» – аудит зазначив, що з огляду на особливості нинішніх обставин, вимоги до потенційного кандидата на посаду вихователя або керівника закладу дошкільної освіти (у тому числі з інклюзією) підвищились. Основними вимогами серед вакансій працівників закладів дошкільної освіти є такі:

- вища освіта (педагогічна, психологічна, корекційна, філологічна);
- досвід роботи з дітьми;
- знання дитячої психології, володіння методиками, у тому числі – раннього розвитку;
- володіння методиками корекційної роботи, раннього втручання;

- уміння та бажання працювати з дітьми, творчий підхід до роботи, вміння зацікавити кожну дитину;
- позитивний життєвий настрій, ініціативність та креативний підхід до роботи;
- організаторські здібності;
- уміння співпрацювати в колективі та з батьками вихованців, комунікативні навички;
- високі моральні риси характеру;
- прагнення до професійного та особистісного зростання.

Коло обов'язків педагогічних працівників розширюється відповідно до умов часу – у вакансіях наявні нові обов'язки, нетипові для вакансій минулого часу, наприклад:

- фото- та відеозвіти про роботу у групах в месенджерах для батьків;
- робота онлайн у форс-мажорний період (зокрема в умовах дистанційної роботи закладу);
- організація освітньої діяльності з дітьми в укритті;
- психолого-педагогічний супровід дітей із внутрішньо переміщених родин;
- володіння основами надання домедичної допомоги.

Від кандидатів на керівні посади (директора, менеджера, вихователя-методиста) додатково очікується високий рівень адаптивності та гнучкості, здатність створити безпеку (фізичну, психологічну) та надати психосоціальну підтримку всім учасникам освітнього процесу, володіння сучасними цифровими технологіями, уміннями організовувати дистанційну роботу закладу дошкільної освіти з батьками, дітьми і працівниками. Велика особлива увага приділяється організації дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами – здатності створювати інклюзивне освітнє середовище закладу дошкільної освіти, організовувати діяльність команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами тощо.

Зазначені вимоги до магістрів з дошкільної освіти – фахівців з освіти дітей із особливими освітніми потребами – будуть актуальними ще багато років в

контексті післявоєнної відбудови деокупованих регіонів України, налагодження дошкільної освіти з урахуванням освітніх розривів і втрат вихованців, оновлення інклюзивного освітнього середовища та кадрового складу закладів дошкільної освіти. Це підкреслює перспективність таких фахівців у післявоєнний період.

Отже, аналіз ситуації на сучасному ринку праці в сегменті дошкільної освіти дозволив зробити висновок про високу затребуваність магістрів (зокрема, керівників та фахівців з освіти дітей із особливими освітніми потребами) у закладах дошкільної освіти різних типів і форм власності. Це дозволило зробити висновок, що професійна підготовка організаторів дошкільної освіти для закладів різних типів, фахівців для роботи в умовах інклюзії є нагальною потребою сьогодення.

Відповідно, результатом науково-дослідної роботи кафедри дошкільної освіти з теми «Інноваційно-технологічні засади підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти» стало теоретичне обґрунтування, розробка та запровадження освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». Освітньо-професійна програма є нормативним документом, який регламентує нормативні компетентнісні, кваліфікаційні, організаційні, навчальні та методичні вимоги щодо підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Метою програми є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні завдання у сфері організації різних форм дошкільної освіти (у тому числі з інклюзією) та викладання дошкільної освіти у закладах вищої освіти, що потребує інновацій та/або досліджень у ситуаціях невизначеності умов і вимог [10].

Цілі освітньо-професійної програми відповідають стратегії та місії Маріупольського державного університету щодо продукування й реалізації проривних моделей розвитку людського капіталу, зміцнення науково-освітнього та інноваційного потенціалу України; спрямовані на підготовку

конкурентоспроможних фахівців, які володіють фаховими компетентностями, освітньою та психолого-педагогічною інноватикою, методами організації наукового пошуку, здатні вирішувати нестандартні завдання в галузі дошкільної та вищої освіти, ефективно інтегруватися до європейського і світового освітнього простору.

Особливість освітньо-професійної програми – в інтеграції знань у сфері дошкільної та інклюзивної освіти, частково спеціальної педагогіки, психології, що надає можливість здійснювати підготовку фахівців до розв'язання комплексних та різнорівневих завдань у галузі роботи з дітьми дошкільного віку, у тому числі, з особливими освітніми потребами; в інтеграції основ управлінської культури директора закладу дошкільної освіти з технологічними аспектами організації методичної роботи у дошкільному закладі (у тому числі з інклюзією) та організації вищої освіти фахівців з дошкільної освіти.

При розробці освітньої програми враховано потреби регіону та країни в цілому (особливо в нинішньому воєнному та подальшому післявоєнному стані) у фахівцях з інклюзивної дошкільної освіти – асистентах вихователя, вихователях інклюзивних груп, вихователях-методистах та керівниках закладів дошкільної освіти (у тому числі з інклюзією), здатних організувати відповідну роботу з дітьми.

При розробці освітньо-професійної програми та формуванні її освітніх компонентів враховано досвід провідних вітчизняних та зарубіжних закладів вищої освіти щодо реалізації програм дошкільної освіти, орієнтованих на європейські цінності.

Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта. Інклюзія» відрізняється від подібних програм інших закладів вищої освіти України тим, що готує фахівця широкого профілю: від асистента вихователя, вихователя до вихователя-методиста і керівника будь-якої форми та типу організації дошкільної освіти, у тому числі з інклюзією (інституційної (державних, приватних, комунальних, корпоративних дошкільних закладів різних типів) або індивідуальної (гувернер,

сімейний педагог, педагогічний патронаж) – до консультанта Центру професійного розвитку педагогічних працівників та спеціаліста органу управління освіти територіальної громади.

Структура і зміст освітньо-професійної програми

«Дошкільна освіта. Інклюзія»

Для підвищення результативності програми щодо формування у здобувачів вищої освіти інклюзивної компетентності – було доповнено програмні компетентності та результати навчання.

Додаткові програмні компетентності [10]

Загальні компетентності	КЗ-7. Здатність вільно спілкуватися (усно і письмово) державною мовою та іноземною – при обговоренні професійних питань у сфері дошкільної та інклюзивної освіти
	КЗ-8. Здатність до впевненого і критичного використання цифрових технологій і ресурсів, цифрового освітнього середовища у професійній діяльності, повсякденному житті, комунікації
	КЗ-9. Здатність до виявлення ініціативи та підприємливості в умовах ринкової економіки
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	КС-10. Здатність до організації процесу розвитку, навчання, виховання й соціалізації дітей з ООП відповідно до нормативно-правових вимог; до створення умов для ефективного функціонування команди психолого-педагогічного супроводу щодо забезпечення реалізації індивідуальних освітніх програм дітей з ООП
	КС-11. Здатність до проєктування та аналізу ефективності організації здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього простору ЗДО з урахуванням вікових особливостей, психічного розвитку та потреб здобувачів освіти, на засадах принципів універсального дизайну та розумного пристосування
	КС-12. Здатність до участі в роботі кафедри закладу вищої освіти щодо здійснення викладання, консультативної підтримки та об'єктивного оцінювання результатів навчання студентів, організації освітніх заходів

Додаткові програмні результати навчання [10]

PH-13. Знати сучасні теоретичні основи інклюзивної освіти, застосовувати їх для організації дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами
PH-14. Організувати створення здоров'язбережувального, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього простору, вільного від насильства та булінгу
PH-15. Володіти вміннями викладання та оцінювання студентів у закладах вищої освіти з підготовки фахівців для системи дошкільної освіти

З урахуванням доповненого змісту інклюзивної компетентності керівника закладу дошкільної освіти, нами виокремлено напрями організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти, що має здійснювати керівник.

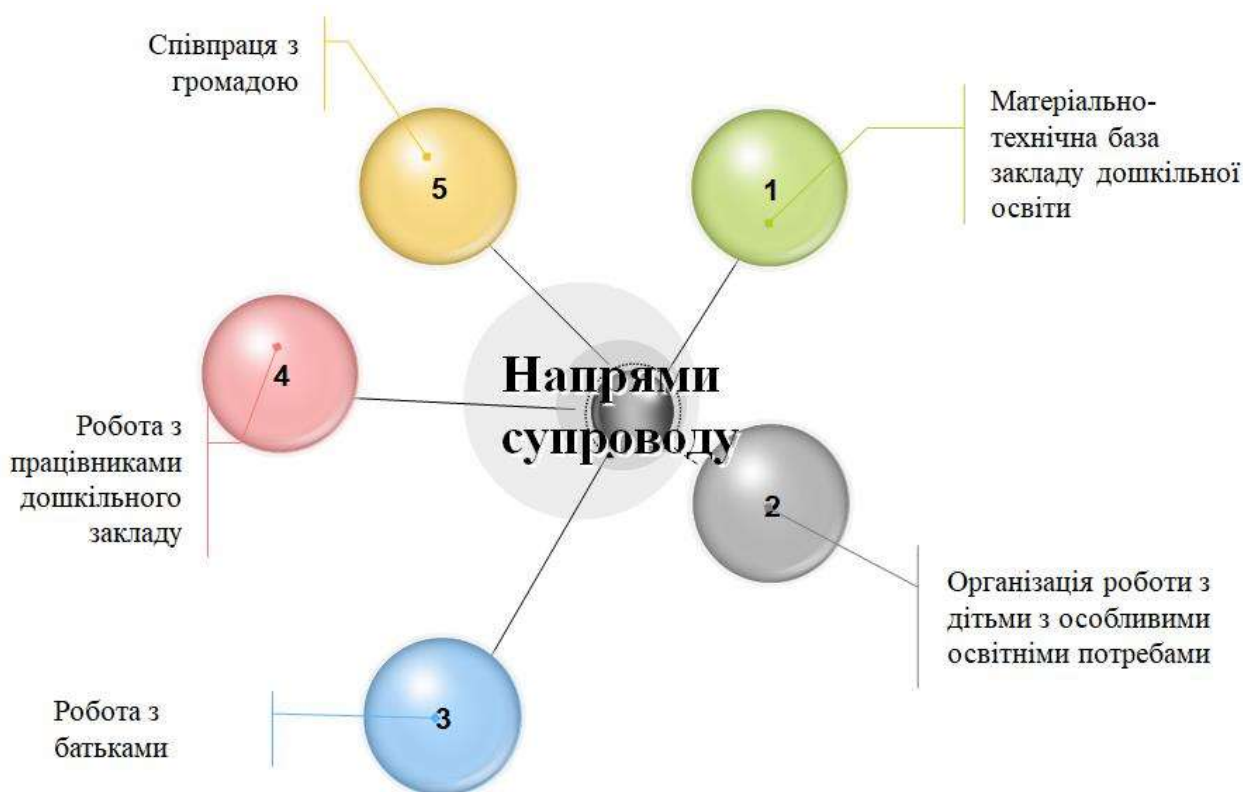

Рис. 1. Напрями організаційно-методичного супроводу керівником інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти

Організаційно-методичний супровід інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти передбачає:

- покращення матеріально-технічної бази закладу з урахуванням вимог до інклюзивного освітнього середовища, на принципах універсального дизайну та розумного пристосування;
- організація освітньої діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами, діяльності команди психолого-педагогічного супроводу щодо розробки та реалізації індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами;
- організація співпраці та соціально-педагогічного патронажу сімей із дітьми з особливими освітніми потребами, просвітницької діяльності;
- методичний супровід педагогів щодо організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, психосоціальна підтримка працівників закладу дошкільної освіти;
- співпраця з громадськістю та іншими соціальними інституціями, активність в соціальних мережах.

З урахуванням визначених змісту інклюзивної компетентності керівника закладу дошкільної освіти та напрямів організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища, нами розроблено систему компонент освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія».

Компоненти освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» [10]

1. ОBOB'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ ПРОГРАМИ	
Компоненти загальної підготовки	
OK 01	Методологія та організація наукових досліджень
OK 02	Академічне письмо
OK 03	Іноземна мова у професійному середовищі
Компоненти професійної підготовки	
<i>Управління дошкільним закладом в контексті реформування дошкільної освіти</i>	
OK 04	Менеджмент у галузі дошкільної освіти

ОК 05	Методичний супровід освітньої діяльності у закладі дошкільної освіти
ОК 06	Педагогічна інноватика в дошкільній освіті
ОК 07	Моніторинг якості дошкільної освіти
<i>Організація інклюзивного навчання дітей дошкільного віку</i>	
ОК 08	Система управління та технології інклюзивного навчання дітей дошкільного віку
<i>Підготовка фахівців для системи дошкільної освіти у закладах фахової передвищої та вищої освіти</i>	
ОК 09	Педагогіка і психологія вищої школи
ОК 10	Особливості організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу у закладі вищої освіти з методикою викладання фахових дисциплін
Практична підготовка	
ОК 11	Виробнича практика (Педагогічна практика в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти, спеціальних дошкільних закладах, інклюзивно-ресурсних центрах)
ОК 12	Виробнича практика (Організаційно-методична практика у закладі дошкільної освіти)
ОК 13	Виробнича практика (Практика в органах управління дошкільною освітою)
ОК 14	Виробнича практика (Асистентська практика у закладі вищої освіти)
ОК 15	Переддипломна практика (Науково-дослідницька практика у ЗДО)
2. ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ ПРОГРАМИ	
Вибіркові компоненти загальної та професійної підготовки	або Сертифікатна програма «Інклюзія. Забезпечення рівних можливостей»

Як бачимо, обов'язкові компоненти освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» організовано за блочним принципом. Кожен блок розкриває певний напрям (за напрямками професійної кваліфікації), містить відповідні навчальні дисципліни та завершується практичною підготовкою. Наприклад, професійну кваліфікацію «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» формує блок «Управління дошкільним закладом в контексті реформування дошкільної освіти», який охоплює чотири навчальні дисципліни

управлінського циклу та завершується двома виробничими практиками – «Організаційно-методичною в закладі дошкільної освіти», і «Практикою в органах управління дошкільною освітою».

Професійну кваліфікацію «Викладач закладів фахової передвищої, вищої освіти» формує блок «Підготовка фахівців для системи дошкільної освіти у закладах фахової передвищої та вищої освіти», який охоплює дві навчальні дисципліни та завершується виробничою практикою «Асистентською практикою в закладі вищої освіти».

Блок «Організація інклюзивного навчання дітей дошкільного віку» охоплює одну навчальну дисципліну та завершується виробничою практикою «Практикою в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти, спеціальних дошкільних закладах, інклюзивно-ресурсних центрах».

Зазначимо, що всіма навчальними дисциплінами передбачено формування професійно-інклюзивної компетентності фахівців до роботи в просторово-предметному, інформаційно-технічному, змістовно-методичному, комунікативному та організаційно-управлінському інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти. Усі дисципліни зазначених блоків містять модулі або окремі теми з питань інклюзії. Наприклад, до робочої програми навчальної дисципліни «Менеджмент у галузі дошкільної освіти» включено тему «Організація інклюзивного освітнього середовища у закладі дошкільної освіти», розділи «Медичний супровід дітей у дошкільному закладі» та «Створення безпечних умов функціонування закладу дошкільної освіти», тему «Антикризовий менеджмент закладу дошкільної освіти в період воєнного стану». Робоча програма навчальної дисципліни «Методичний супровід освітньої діяльності у закладі дошкільної освіти» містить питання організації та супроводу освітнього процесу – у тому числі, в інклюзивних групах закладу дошкільної освіти; системи функціонування команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та інше.

Вибіркові компоненти представлено переліком навчальних дисциплін загальної та професійної підготовки – або сертифікатною програмою «Інклюзія. Забезпечення рівних можливостей» (структурованим набором вибірових дисциплін спорідненої тематики, спрямованим на отримання додаткових поглиблених знань та здобуття ефективних практичних навичок у певній сфері; після завершення підготовки за яким надається відповідний сертифікат [11]). Сертифікатна програма «Інклюзія. Забезпечення рівних можливостей» містить як навчальні дисципліни, так і практикуми для практичного відпрацювання теоретичного матеріалу – зокрема, щодо педагогічної діагностики нозологій у дітей, психолого-педагогічного супроводу дітей із нозологіями, системи раннього втручання та педагогічного патронажу, організації співпраці команди психолого-педагогічного супроводу та інше.

Система роботи з реалізації освітньо-професійної програми

«Дошкільна освіта. Інклюзія»

Реалізація освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» базується на студентоцентрованому, проблемно-орієнтованому, професійно-орієнтованому, комунікативному, міждисциплінарному підходах до навчання на основі інноваційних та інтерактивних технологій.

В основі викладання навчальних дисциплін – теоретичні, емпіричні методи, методи індивідуалізації навчання та інтегрованого навчання, ІТ-технології, особистісно-орієнтовані технології, технології відкритого навчання, інформаційно-комунікаційні технології, технології співробітництва, самонавчання, змішаного та перевернутого навчання.

Теоретичне навчання здійснюється на основі поєднання лекційних та семінарських (практичних) занять, контактних консультацій з викладачами або з науковим керівником – із самостійною роботою здобувачів освіти. Практична підготовка передбачає проходження п'яти видів виробничої практики, спрямованої на: формування практичних навичок педагогічної діяльності в

інклюзивних групах закладів дошкільної освіти; організації адміністративної, господарчої, методичної, моніторингової роботи на рівні директора/вихователя-методиста закладу дошкільної освіти та методиста-консультанта Центру професійного розвитку педагогічних працівників, спеціаліста з дошкільної освіти органу управління освітою територіальної громади; викладацької діяльності в закладах вищої освіти з підготовки фахівців для системи дошкільної освіти та переддипломної науково-дослідної діяльності у закладах дошкільної освіти.

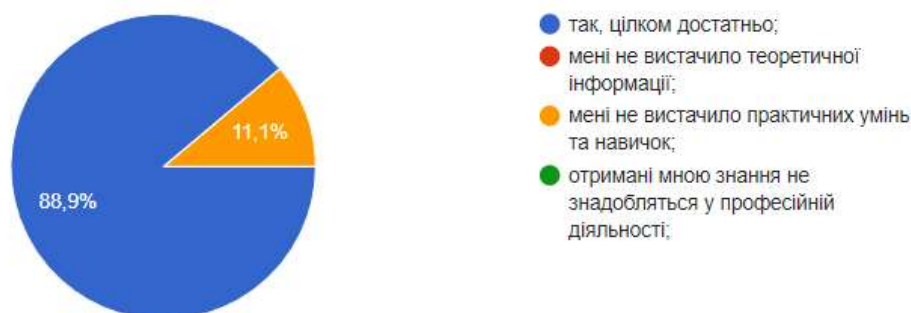
Аналіз результативності реалізації освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія»

З метою вивчення результативності запровадження освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта», а також рівня їхньої задоволеності отриманими компетентностями, наприкінці другого року навчання було проведене опитування.

10. Як Ви вважаєте, чи достатньо знань отримали під час навчання в магістратурі:

 [Копіювати діаграму](#)

18 відповідей

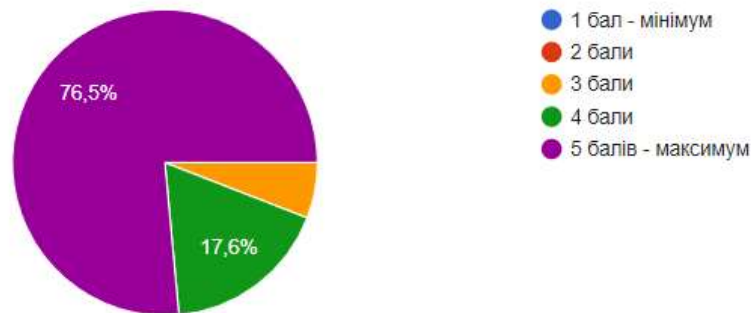

Опитування показало, що більшість респондентів (88,9%) вважають, що отримали достатньо знань під час навчання, проте 11,1% опитаних не вистачило практичних умінь та навичок.

12. Оцініть, наскільки, на ваш погляд, програмні результати вашого навчання відповідають потребам сучасних роботодавців?

[Копіювати діаграму](#)

17 відповідей

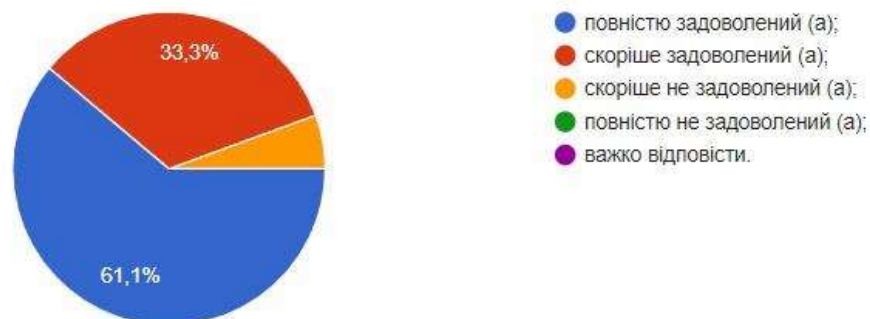

Більшість учасників опитування (76,5%) абсолютно переконані, що результати їхнього навчання відповідають потребам сучасних роботодавців; 17,6% впевнені у цьому трохи менше, а 5,9% вагаються.

13. Чи задоволені Ви рівнем своєї освіти на магістратурі за ОПП "Дошкільна освіта. Інклюзія"?

[Копіювати діаграму](#)

18 відповідей

Відповідно, 61,1% респондентів повністю задоволені рівнем отриманої освіти за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта. Інклюзія», 33,3% - «скоріше задоволені», а 5,6% визначилися, як «скоріше не задоволені».

14. За підсумками навчання в магістратурі - які дисципліни Ви рекомендували б додати до освітньої програми майбутніх студентів, а які вилучити?

18 відповідей

+
Всі дисципліни повністю надають необхідні знання
Додати дисципліну Смм і копірайт (дуже корисно для тих, хто планує відкрити власну справу)
Всі дисципліни повністю надали обсяг необхідних знань
Немає побажань, структура навчання логічна
Рекомендую залишити все як є
Логоритміка, Логомасаж, Логогімнастика
Все достатньо
Англійська мова за спеціальністю

На запитання, які дисципліни студенти порекомендували б додати до освітньої програми на майбутнє, 83,4% висловили задоволеність існуючим і запропонували залишити все, як є; 16,6% респондентів порадили запровадити логоритміку, логомасаж, логогімнастику, СММ і копірайт, а також англійську мову за спеціальністю.

Отже, опитування свідчить, що більшість майбутніх випускників (75,5%) – здобувачів 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта» повністю задоволені результатами навчання за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта. Інклюзія». При цьому решта 24,5% - задоволені трохи менше. Незадоволених отриманою освітою студентів не виявлено.

Висновки

Отже, результати дослідження підкреслюють, що дошкільна освіта дітей з особливими освітніми потребами має важливе значення у забезпеченні рівних

можливостей для їхнього розвитку та участі в житті громади, суспільства. Це, у свою чергу, є важливою передумовою для створення справедливого та рівноправного суспільства, в якому кожна людина цінується та має можливість реалізувати свій потенціал.

Теоретична значущість даного дослідження полягає в тому, що воно сприяло більш широкому розумінню інклюзивної дошкільної освіти, специфіки влаштування інклюзивного закладу дошкільної освіти та інклюзивного освітнього середовища в ньому, систематизувало загальнодидактичні та принципи інклюзивної освіти – як принципи організації такого середовища.

Визначено інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [13].

Відповідно, інклюзивний заклад – це заклад освіти, який забезпечує інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує та модифікує освітні програми та плани, простір, методи та форми навчання; використовує наявні в громаді ресурси; залучає батьків; співпрацює з фахівцями для надання додаткових послуг; відповідно до різних освітніх потреб дітей створює позитивний психологічний клімат в освітньому середовищі [12].

Інклюзивне освітнє середовище – це кероване інклюзивними принципами освітнє середовище, здатне вдосконалюватися й забезпечувати якісну психолого-педагогічну підтримку і задоволення індивідуальних потреб кожної людини (авт. – дитини) з особливими освітніми потребами на засадах відкритості та професійної співпраці [17, с. 75].

Розкрито сутність поняття «організаційно-методичний супровід», адаптованого до супроводу функціонування інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти, – як комплекс організаційних та методичних заходів зі створення та підтримки функціонування, розвитку інклюзивного освітнього середовища закладу щодо забезпечення сприятливих умов для розвитку,

навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, їхнього всебічного розвитку та максимального розкриття потенціалу кожного вихованця.

Визначено загальні, професійні та інклюзивну компетентності керівника щодо здійснення організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти. Зокрема, інклюзивна компетентність керівника освітнього закладу – це інтегрована здатність, сформована на основі інклюзивних цінностей керівника, прихильному ставленні до інклюзії в освіті та суспільстві в цілому, позитивного досвіду організації інклюзивного освітнього середовища, готовності до інноваційної діяльності [20].

Практична значущість дослідження полягає в розробці та апробації освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта», яка може бути використана для вдосконалення освітньої діяльності інших закладів вищої освіти з даної спеціальності.

Отже професійно підготовлені майбутні педагоги та керівники закладів дошкільної освіти (у тому числі з інклюзією), засобами організаційно-методичного супроводу інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти підвищать якість інклюзивного навчання та зроблять його важливим фактором успішного розвитку кожної дитини дошкільного віку.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на включенні до освітньо-професійної програми тем або дисциплін щодо забезпечення інклюзивних підходів до дітей із внутрішньо переміщених родин, із тимчасово окупованих чи прифронтових територій у період воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Буйняк М. Сучасні тенденції підготовки педагогів в контексті запровадження інклюзивного навчання. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат: Матеріали III Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю* (м. Тернопіль, 23–24 квітня 2023 р.) / упор. З. І. Удич. Тернопіль: ТНПУ, 2023. С. 27-31.

2. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат: Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 08 квітня 2021 р.) / упор. З. І. Удич. Тернопіль: ТНПУ, 2021. 225 с.

3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Київ: АТОПОЛ, 2011. 274 с.
4. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Необхідність мультидисциплінарного підходу до розроблення освітніх програм підготовки бакалаврів до абілітаційної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і середньоосвітній школах*. 2021. № 74 (3). С. 36.
5. Кузава І.Б. Роль інклюзивного середовища у формуванні особистості дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 315-318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2012_11_60.
6. Лузан Л.О. Формування інклюзивної компетентності педагогічних працівників: вектори освітньої діяльності Харківської академії неперервної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 6 (213). С. 53-57.
7. Макаренко С.І. Організація інклюзивного освітнього середовища у ЗДО як умова реалізації інклюзивної освіти дошкільників. *Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід* : зб. матеріалів І Всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 27 листоп. 2020 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. О.Г. Брежнєва, С.І. Макаренко. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 215-219.
8. Миронова С.П., Буйняк М.Г., Плохотнюк Н.С. Професійна компетентність керівника як умова створення інклюзивного простору закладу. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2018. Вип. №11. URL: <http://aqce.com.ua/vipusk-n11-2018/mironova-spbujnjak-mg-plohotnjuk-nsprofesijna-kompetentnist.html>
9. Олійник В.В. Проблеми і перспективи розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах розбудови нової української школи / В. В. Олійник, М.О. Кириченко, О. М. Отич, Т. М. Сорочан, О. І. Бондарчук, Н. Г. Діденко, Н. М. Сергєєва, Н. І. Клокар, В. В. Сидоренко, М.І. Скрипник. [Електронний ресурс]. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики* (до 25-річчя НАПН України). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/710171/1/%D0%A3%D0%9C%D0%9E%20-%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%AE%D0%B2%D1%96%D0%BB%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%9D%D0%90%D0%9F%D0%9D%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%281%29.pdf>.
10. Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта. Інклюзія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Маріупольський державний університет. 2024 р. 29 с.
11. Положення про вибіркові дисципліни у Маріупольському державному університеті: затв. Наказом МДУ від 29.06.2023 № 87.
12. Про дошкільну освіту. Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>.
13. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
14. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»: затв. Наказом Міністерства економіки України від 19.10.2021 №755-21. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.
15. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»: затв. Наказом Міністерства економіки України від 28.09.2021 №620-21. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.
16. Рейпольська О., Гудим І., Зайцева Л., Луценко І. (та ін.) Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проектування : навч.-метод. посібник за ред. Рейпольської О. Д. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.

17. Родіна Н. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для людей з особливими освітніми потребами. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: Педагогічні науки)*. Вип. № 2 (67), 2021. С. 72-78.
18. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти / укл. Н. Софій, Ю. Найда. ЮНІСЕФ, ВФ «Крок за кроком», 2019. 65 с.
19. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 №572. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.
20. Удич З. Інклюзивна складова професійної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. *Парадигмальна модель керівника сфери освіти у контексті євроінтеграційних процесів*: Матеріали Міжнародного форуму управлінської діяльності (18-19 травня 2019 року, м. Тернопіль). Тернопіль: КРОК, 2019. С.273-278.
21. Цуркан І.М., Макаренко С.І., Бровченко А.К. Роль цифрових нарративів у формуванні соціальних навичок здобувачів освіти в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічна Академія: наукові записки* [Електронне видання]. 2024. № 13. 21 с. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/464>.
22. Kozlova T., Polyezhayev, Y. A Cognitive-pragmatic study of Australian English phraseology. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022, 12(1), 85–93. <https://doi.org/10.33543/12018593>
23. Lebona M. Exploring the understanding of enabling environment for learners with special educational needs in rural primary schools in Lesotho. *International Journal of Studies in Psychology*. 2023, 3(1), 22–27.
24. Marie T., & Bailey S. Creating an inclusive community in your school through Barrier-Free Theatre. *Arts Education Policy Review*. 2023. 124(4). 251–258. <https://doi.org/10.1080/10632913.2022.2070888>
25. Türkmen H. A comparative analysis of Karplus Learning Cycle Model and Ausubel Meaningful Learning Model on children's environmental pollution cognition. *Futurity Education*. 2023. 3(3). 108–131. URL: <https://futurity-education.com/index.php/fed/issue/view/9>.